

ЧЫҢГЫЗ АЙТМАТОВДУН ЧЫГАРМАЛАРЫНЫН ӨЗӨКТҮҮ НЕГИЗИ

Бактыгүл ИСМАИЛОВА*

Özet: Aynı soydan gelen veya aynı etnik kökene sahip grupların arasındaki diplomatik ilişkilerin günümüz dünyasında etkisi giderek artmaktadır. Bir ülkenin, diğer ülkelerdeki soydaşlarıyla güçlü bağlar kurma, dayanışma ve etkileşimde bulunma amacını taşıyan soydaşlığa dayanan bir kamu diplomasisi yaygın hale gelmiştir. Ülkelerin soydaşların buldukları yerlerde güç kazanmaları, o bölgede etkisini ve nüfuzunu artıracığı için soydaşlarının siyasi örgütlenmeleri, can güvenlikleri ve kültürel haklarına önem vermelerine sebep olmaktadır.

Bu çalışma, Azerbaycan Karabağ ve Konya Karabağ arasındaki soydaşlık bağlarını kamu diplomasisi perspektifinden ele alarak, bu ilişkilerin politikadaki stratejik önemi üzerinde durmaktadır.

Bu bağlamda ilk olarak, kamu diplomasisinin gelişimi ele alınıp, Türkiye'deki durumunu incelenmektedir. İkinci olarak, Azerbaycan Karabağ ve Konya Karabağ'ın tarihsel ve kültürel bağları incelenerek, birbirleriyle dayanışma potansiyeli vurgulanmaktadır. Tarihi deneyimlerin ve kültürel etkileşimlerin soydaşlık ilişkilerini nasıl şekillendirdiği ortaya konulmaktadır. Daha sonra, kamu diplomasisinin rolü üzerinde durularak, bu alandaki stratejik adımları yani medya, kültürel etkinlikler ve eğitim gibi araçların soydaşlık ilişkileriyle olan katkıları vurgulanarak, olası etkileşim modelleri analiz edilmektedir.

Sonuç bölümünde ise, soydaşlık ilişkilerinin gelecekteki potansiyelini artırmak için öneriler sunulmaktadır. Kamu diplomasisi stratejilerinin daha etkin kullanımını içeren bu öneriler, Azerbaycan ile Konya Karabağ arasındaki soydaşlık bağlarını özellikle de bir Karabağlı olarak örnek niteliğinde ele alıp, dayanışma, güven ve işbirliği sağlamadaki potansiyeli bakımından küresel düzeydeki etkileşimlerin nasıl yönlendirilebileceği üzerine öneriler içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası ilişkiler, Kamu diplomasisi, Akrabalık, Soydaşlık

From Azerbaijan Karabakh to Konya Karabakh: Holiness in the Context of Public Diplomacy

Abstract: The influence of diplomatic relations between groups of the same ancestry or the same ethnic origin is increasing in today's world. A public diplomacy based on kinship, which aims to establish strong ties, solidarity and interaction between a country and its kinsmen in other countries, has become widespread. A country's compatriots gaining power in the places where they live will increase the country's influence and influence in the region, causing them to attach importance to the political organization, life security and cultural rights of their compatriots.

This study examines the kinship ties between Azerbaijan-Karabakh and Konya-Karabakh from the perspective of public diplomacy and focuses on the strategic importance of these relations in politics.

In this context, firstly, the development of public diplomacy is discussed and its situation in Turkey is examined. Secondly, the historical and cultural ties of Azerbaijan-Karabakh and Konya-Karabakh are examined and the potential for solidarity with each other is emphasized. It is revealed how historical experiences and cultural interactions shape kinship relations. Then, focusing on the role of public diplomacy, strategic steps in this field, namely the contributions of tools such as media, cultural events and education to kinship relations, are analyzed and possible interaction models are analyzed.

In the conclusion, suggestions are presented to increase the future potential of kinship relations. These suggestions, which include a more effective use of public diplomacy strategies, consider the kinship ties between Azerbaijan and Konya-Karabakh as an example, especially as a person from Konya Karabakh, and include suggestions on how interactions at the global level can be directed in terms of their potential in providing solidarity, trust and cooperation.

Key Words: International relations, Public diplomacy, Kinship, Descendancy.

Кіріспе

Нукура, нарктуу көркөм чыгарма кайсы доордо, кайсы мезгилде жаңычылдыгына карабастан, өзүнүн асыл баалуулугун эч качан коротпойт, тескерисинче, коомдо күн санап көркөмдүк күчү, баа-баркы өсүп турат.

Андай көркөм туундулардын өзөгүндө адамзатты ойго салып, ой жүгүртүүгө, изденүүгө азык таштап, адеп-ахлактын бийиктигине үндөп келген түбөлүк идеялар жашайт жана адам пендесинин личносттук өмүрүнүн мазмунун, маңызын жана философиясын ачып берүүгө аракеттер жасалат.

Ошондой көркөм табылгалардын катарына залкар жазуучубуз, сыймыгыбыз Ч.Айтматовдун чыгармалары да кирет. Бүгүн мектепте адабият сабагын окутуу да бир

* Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек, Эл аралык университети, bismailova60@gmail.com

топ татаал болуп калды. Анткени жашообузда нравалык көз караштар, баалуулуктар, аларга карата чен-өлчөмдөр өзгөрдү. Коомдук система башкача нукта өнүгүүдө. Ч.Т.Айтматовдун чыгармаларынын көпчүлүгү социалисттик коомдо жаралды. Ошондуктан көпчүлүк чыгармаларында тоталитардык системанын кээ бир нормаларына, түшүнүктөрүнө каршы чыккан учурлар кездешет.

Учурда адамдар ортосунда чыңалып турган моралдык-психикалык абалды жеңилдетүү, коомубуздагы таш боордукту, бири-бирине карата болгон мерездикти, кыянатчылыкты азайтып, жаштарыбызды руханий көөдөнү боштуктан, пессимизмден арылтуу милдети турат. Ч.Айтматовдун бардык чыгармаларында «Канткенде Адам уулу Адам болот?» деген суроо башкы лейтмотив катарында берилет.

Ч.Айтматовдун чыгармалары аркылуу адам пендесинин бирин-бири өлтүрүүсү, өз энесин тааныбай калууга жетүүсү, өзүн-өзү өлтүрүүсү, кала берсе адам болуп төрөлүүдөн түйүлдүк мезгилинде баш тартуусу сыяктуу ой сезимге келбеген апаат коркунучтардан жалпы адамзатты сактап калууга карата алдын-ала жандалбастайт, коңгуроо чалып эскертет. Бардык чыгармаларында жаратылыш көрүнүштөрүн, жаныбарлардын турмушун сүрөттөө аркылуу Адам пендесин да жандуу жаратылыштын ажырагыс бир бөлүгү экендигин көрсөтөт.

Ч.Айтматовдун чыгармаларын адабий чечмелөөгө алууда көркөм чыгармалардагы учкул сөздөргө маанилүү сөз айкаштарына, монолог, диалогдорго, жаратылыш көрүнүштөрүнө, адам портреттерин сүрөттөөлөргө, сөздүн күчүнө, салмагына, лирикалык чегинүүлөргө кыскасы, бардык адабий каражаттарга көңүл бөлүү, маани берүү керек. Анткени Ч.Айтматовдун чыгармаларын окутуу, түшүндүрүү бир топ адабий даярдыкты талап кылат.

Автордун жетишкендиги катары элдик оозеки чыгарманы чыгармачылык менен пайдалануу дегенге толук негиз бар. Муну белгилүү айтматовтаануучу Л.Үкүбаева: «Ч.Айтматовдун чыгармачылыгында “Манас” эпосу башында турган кыргыз элинин бай эпикалык традициясы, аларды жаратып, биздин күнгө чейин төкпөй-чачпай, кемитпей-келтейтпей жеткирген дархан таланттары бөтөнчө орунда... Эгерде Ч.Айтматов аалам менен космоско жеткен ой чабытын “Манас” эпосу менен чектеп койсо, анда кыргыз элинин кылымдардан берки түзүлгөн руханий автопортретинин маанилүү деталы кемип, образы ордуна чыкпай калышы турган иш болчу» [6] – деп таамай белгилеп өткөнү баарыбызды ынандырат.

Ч.Айтматовдун сөзү менен айтканда, «Көптөгөн жомокторду, элдик легендаларды, мифтерди эң сонун билген адамдар бар, алар окуялардын майда-чүйдөсүнөн бери эскерип айта алышат, бирок жазууга мына ушулар менен чектелүү жетишсиз. Ага учурдун талабына ылайык даярдык - азыркы деңгээлдеги билим жана дүйнөлүк маданияттын бүгүнкү күнкү бүткүл тажрыйбасы зарыл. Бул ага таяныч болот. Ушуга таянбай туруп жазуучу жергиликтүү проблемаларды тиешелүү деңгээлде көтөрүп чыга албайт». Атактуу жазуучубуз өзү да элдик оозеки чыгармачылыктын алтын казынасына кайрылуусун, иштеп чыгуунун эң сонун үлгүлөрүн көрсөтө алды. Ал кыргыз элинин карт тарыхына, этнографиясына азыркы күндүн талабы менен көз чаптырып, муундан-муунга нечен кылымдар бою берилип келаткан рухий маданиятына таянат. Жөн гана чыгармаларында тизмектей бербестен, каармандын ой жүгүртүүсүнөн тереңдетип, өткөн менен бүгүнкүнү тыгыз байланыштырат. Ч.Айтматовдун чыгармачылыгында элдик кенч - ага өзгөчө бир керемет касиет берген зор күч, элдик дух, улуттук колорит.

«Фольклорго атайылап деле кайрылууну максат кылбайм, качан гана чыгарма аны өзү табигый түрдө сураганда пайдаланат», - деген жазуучунун сөзү - жогорудагы өзү айткандай, ички даярдыгынын айкындыгы, рухий дүйнөсүнүн кеңдиги. Мисалы, «Саманчынын жолу», «Жамийла», «Гүлсарат», «Кылым карытар бир күн», «Ак кеме»,

«Дениз бойлой жорткон Ала-Дөбөт» ж.б. чыгармаларында, деги эле, дээрлик бардык чыгармасында колдонулган элдик материалдар ар бири өзүнчө дүйнө. Алар улам жаңы чыгарма болгон сайын улам башкача нукка өтүп, көрктөнүп турат. «Ак кеме» повестинде «Бугу-Эне» жөнүндөгү калкыбыздын байыркы легендасын чыгармага ажырагыстай кылып сиңирип жиберген. Эгерде повесттен ошол легенданы алып сала турган болсок, композициялык бүтүндүгү жоголот, чыгарма болуудан калат. Бул чыгармада көп катмардуу проблема бар. Атап айтсак, экологияны, башкача айтканда, жаратылыштагы жан-жаныбарларды, токой жана башка байлыктарын коргоо, жакшылыкка-жамандык, адамды тапкан жана баккан жаратылыш-энеге зөөкүрлүк кылбоо, рухий башатты жоготпоо жана башка түбөлүктүү маселелер.

Ушул окуялардын чордонунда «Бугу Эне» жомогу турат. Кыргыз эли тукум курут болуп кетер убагында ушул мээримдүү Бугу сактап калган тура. А Орозкул сыяктуу зөөкүрлөр анын этин жеп гана тим болбостон, мүйүзүн мүрзө үстүнө белги катары кылып кордоп жатышат. Чыгармадагы каармандарды бала сыпаттайт. Орозкул Баланын жан дүйнөсүнүн призмасы аркылуу сыпатталат. Чыгармадагы конфликт Момундун жеңилиши, баланын адилетсиздик менен акыр-аягына чейин күрөшүп, курман болушу, наристе сезими булганбай таза бойдон кетиши менен аяктады. Ал мыкаачылыкты, зөөкүрчүлүктү жектеди. Таятасы Момундун «жомогу» балага ушунча таасир этти. Өз өмүрүн кыюуга чейин алып барды. Эгерде бул легенданы билбеген болсо, ал деле Орозкул сыяктуу зөөкүр болмоктур. Бала жеңилген жок, анын жан дүйнөсү, таза, наристе бойдон калды. Баланын жолу - алыс жол. «Миф жана легендалар бул элдин акыл-эси, жомоктун фантастикалык формада болсо да, анын философиясы жана тарыхы. Акырында бул элибиздин кийинки муундарга калтырган осуяты... Мени айрыкча таң калтырган нерсе «Бугу-Эне» жөнүндөгү байыркы жомоктор коюлган проблемалардын бүгүнкү күндө да өзүнүн нравалык маанисин жоготпой тургандыгы», - дейт Ч.Айтматов оозеки чыгармачылыкка берген бир баасында [1].

Мына легенданын таасири, мүйүздүү эне анчейин кыргыз тоолорундагы реалдуу гана эмес, ал ата-бабалардан келаткан эзелки мурас, символ, ыйык эненин элеси. Ага кол көтөрүү энеге кол көтөрүү менен барабар. Ошондуктан тоодогу реалдуу бугуну атуу, мүйүзүн жара чабуу - бала үчүн кадимкидей эле байыркы Мүйүздүү Энеге кол салуудай эле.

Ч.Айтматов: «Ажайып искусство образдарында, башкача айтканда, байыркы мифтерде, аңыз – аңгемелерде (легендаларда), классикада сакталып калган рухий таржымалы менен тарыхын унутуп калган адам акыл – эс жагынан эч качан жарыбайт, андай адам азыркы ашкан татаал турмушту аңдаганга алсыздык кылат», [2] - дейт. Айтор, архаикалык коллективдүү түшүнүктөрдүн, элдик этика менен эстетикадагы нускалуу салттардын кайталангыс бөтөнчөлүктөрүн жана жаамы адамзаттын жашоо турмушундагы маани – маңызын айгинелөө аракети жаңы жазмалуу адабияттар өкүлдөрүнүн чыгармачылыгына өзгөчө мүнөздүү.

Адамзат азыр башынан кечирип жаткан ашкан татаал турмуш жана дүйнөлүк маданий өнүгүүнүн бүгүнкү бийиктиги аларга өз элдеринин жашоо – тиричилиги менен аң – сезиминдеги мифологиялык архаиканын семантикасына сергек сарасап салып, аны терең философиялык – моралдык жалпылоолор үчүн пайдаланууга мүмкүндүк берүүдө. Бул тенденция Ч.Айтматовдун чыгармачылыгында алгач ирет анын «Саманчынын жолу» повестинен ачык көрүндү. Аталган чыгарма Адам – Эне менен Жер – Эненин бири – бирине арман – сырларын айтышуусу түрүндө жазылгандыгы баарыбызга белгилүү. «Айдоого үрөн себилбесе, менин эң чоң жаратым ошол эмеспи, Толгонай. Согуштун айынан канча эгин эгилбей, канча адамдын өмүрү түпкүрүнөн кыскарды. Менин барып турган душманым – согуш баштагандар, анткени алар эгин сеппейт. « - Туура айтасың, - согуш менен эгинчилик бири – бирине карама –

каршы нерселер эмеспи. Согушкан эгин айдабайт, демек, ал баардык адамдардын насибине кол салат, демек, ал баардык адамдардын душманы». Жан бүткөндүн баарына жашоо берип, тирүүлүк бешиги болгон касиеттүү Жер – Эне менен адамга өмүр тартуулап, турмуш көчүн улаган асылзаада Адам – Эне экөө тең ушинтип каргашалуу согушка каршы чыгышат, аны баштагандарды айыпташат. Адабиятчылар менен сынчылар адилет белгилеп жүрүшкөндөй, повесттин негизги философиялык пафосу мына ушунда. М.Борбугулов жазуучу Жер – Эненин образын түзгөндө жалаң гана реалисттик адабият тажрыйбасын арка тутпастан, а тууралуу элдик эзелки түшүнүккө да таянганына, анын тамыры кыргыздардын мифологиялык жана эпикалык чыгармачылыгында экендигине назар салат. Кыргыз эпосунун каармандары адатта «Төшү түктүү жер урсун, төбөсү ачык көк урсун!» деп карганышаарын эскерет. Этнограф Т.Баялиеванын кыргыздар Жер – Сууга сыйынышканда ага «Айланайын кудай, айланайын жер, айланайын суу! Саат - сабырындай сакта! Оору – сыркоондон сакта! Мал – жан аман болсун! Оомийн! деп – бата тилешкен деген маалыматын келтирет» [4].

М.Борбугуловдун эгерде гректер жерди «Жайык төштүү» элестетишсе, кыргыздарды ал «Төшү түктүү» делинээрин, башкача айтканда, экөөндө тең жер үстү адам баласынын төшүнө окшоштурулаарын тастыктаган пикиринде кадыресе жүйөө бар. Айкөл жердин архаикалык аң – сезимден алынган ажайып (фантастикалуу) образы менен асмандын бир четинен экинчи четине керилип жаткан Саманчынын жолу жөнүндөгү агрардык мифти кайра аңдап чыккан Ч.Айтматов аларды жардамы аркасында Улуу Ата Мекен согушу учурундагы кыргыз айылынын кыйын абалын, асыресе аялзатынын ашкан зор кайрат – чыдамын айтып бүткүс арман күүнүн, татаал тагдырын чагылткан конкреттүү - тарыхый баянды жаамы адам баласынын түпкү табиятына жана жашоо – тиричиликтин маани – маңызына ой жүгүрткөн чабыттуу философиялык – символикалык жалпылоо деңгээлине алып чыгат. Мифологиялык – символикалык бул эки образ повесттеги баяндалган окуялардын мезгилдик – мейкиндик алкагын ааламдык жана жалпы адамзаттык масштабга чейин кеңейтет, алардын маани – маңызына түбөлүктүүлүк касиетин берет; бул эки образ башкы каармандардын өмүр жолунун эң бир жылдыздуу сааттарында да, сай – сөөктү сыздатып, каңырык түтөткөн кыйын учурларында да жаман менен жакшыны, кайгы менен кубанычты тең бөлүшүп, алар менен бирге.

Ч.Айтматовдун чыгармачылыгындагы архаика менен азыркынын, тарыхый конкретика менен философиялык символиканын, реалдуулук менен шарттуулуктун, убактылуу менен түбөлүктүүнүн, адам менен жаратылыштын ажыралгыс биримдигине жана өтмө катар байланыштуулугуна ыклас койгон ушул көркөм багыт анын кийинки повесттеринде барган сайын күч алып, улам жаңы кырларын көрсөтүп жүрүп отурат. Буга анын «Гүлсарат» повести ачык далил. Танабай менен Гүлсарынын өмүр таржымалдарын жана татаал тагдырларын коюу чыгарманын архитектуралык негизин түзөт. Албетте, Танабай менен Гүлсарынын кош бирдиктүү (двуединный) образы жаңыча көркөм аң – сезимдин туундусу. Арийне, булардын образын жаратууда Ч.Айтматовдун эстетикалык эсинде дүйнөлүк адабияттын не бир үлкөн үлгүлөрүнө аралаш ат менен адамдын эриш – аркак мамилесине байланыштуу эзелки замандарда жаралып эмгиче уланып келаткан уңгулуу элес – түшүнүктөр системасы да тургандыгы айныгыс акыйкат. Ааламдагы бардык кубулуштар менен стихияларды ар кандай айбанаттар менен кудайлардын персонификациясы катары кабылдаган байыркы адамдардын символикалык – образдуу түшүнүгүндө ат айрыкча орунда турган архаикалык аң – сезим атты асман менен, асыресе күн менен көбүрөөк ассоциацияланган, анткени, күн ага «асман аттары» («небесные кони») чегилген алтын араба сыяктуу элестеген. Маселен, гректер күн кудайы Аполлондун арабасын канаттуу

аттар сүйрөп жүрүшөт деп ойлошкон. «Авеста» менен «Ригведанын» гимндеринде жана башка индиевропа калктарынын мифтеринде да күндүн акбоз аттар асманда аркыратып тартып баратышкан жалгыз дөңгөлөктүү араба экендиги айтылып, арабанын дөңгөлөгү – күнгө, ал эми аттардын сапырылган жал – куйруктары чачыраган күн нурларына окшоштурулат. Льеви – Брю айткан, мифологиялык ой жүгүртүүгө мүнөздүү партиципация жана инкарнация (керемет кубулуу) законуна ылайык күндүн ажырагыс атрибуту болгон ат кудайга же мунун тескерисинче, кудай атка айланып кубула берет. Ошон үчүн күндүн инди мифологиясындагы айбанаттык, башкача айтканда зооморфтук символу болгон акбоз асман аты Учайхшравас «Рамаянада» күн кудайы Сурьянын атына айланса, «Авестада» ирандыктардын күн кудайы Митра – акбоз ат деп айтылат. Ошон үчүн инди – иран жана индиевропа поэзиясында күн менен аттын образы ширелишип, «күлүк атчан күн» («быстроконное солнце») деген сөз айкалышы туруктуу формага айланып калган. Эзелки адамдар атты адам менен асманды байланыштырып турган өзгөчө күч өңдүү түшүнүшкөн.

Азыркы илим элдердин эзелки тарыхына, турмуш-тиричилигине, мифтерине изилдөө салып отуруп, өндүрүш куралдары менен коомдук мамилелерди, аң-сезим формалары менен ой жүгүртүү деңгээлдеринин бирдейлиги а кезде дүйнө кубулуштары тууралуу бири-биринен анча айырмаланбаган окшош элес-түшүнүктөрдү жана көз караштарды жаратканын айгине кылды. Муну айтып калганыбызды жөнү- ат менен адамга байланыштуу жогорудагыдай элес – түшүнүктөр кыргыз элине да мүнөздүү. Кыргыздын элдик аң-сезиминин спецификасына байкоо жүргүзгөн Г.Д.Гачев: “Элдин түшүнүгүндө, ат ааламга үстүңкү бөлүгүнө таандык (“Ат - адамдын кубаты, ат - адамдын канаты”). Калган жаныбарлардын баарысы жерге ыкташып, жерге боор тартышат. Ат гана ар дайым бет алдына жана ай- ааламга көз тигет, жал- куйругун канат кылып, жердин тартуу күчүн жеңип өтүп, көккө көтөрүлөт. Аны менен бирге асмандап адам да учат. Ат алып- учуп бараткан адамдын көөдөнү- көктө, көкүрөгү- асманда, өрөпкүгөн көңүлү- өйдөдө, андай кезде адам жердеги опаасыз дүйнөнүн баардык түйшүк- тириликтерин унутат. Элдик ырларда ат ар дайым ай, күн, асман, жылдыздар менен чогуу жана катарлаш... Ал адамдын атрибуту жана ат аркылуу адам асман менен танапашат, - дейт да, бул пикирин кыргыз фольклорунан алынган мисалдар менен бекемдейт” [5]. Кыргыздардын атка мамилесиндеги ушул бөтөнчөлүктү Г.Д.Гачев туура баамдаган. Айбанаттардын арасынан атты кыргыз артыкча көрөөрүнө көңүл буруп, ал «Ошондуктан ат кыргыз үчүн абстракттуу түшүнүктөр жаатында да, жана ошондой эле адамдардын жан – дүйнөсүн аныктап билүүдө да табылгыс тараза сыяктуу» - [5] деп белгилейт.

К. Асаналиевдин Гүлсарыны Танабайдын жаны деп аташы [3] алдагы пикирдин акыйкат экенин ырастагансыйт. Муну М.Борбугулов да колдойт: “Жаныбар – “имеющий душу”. Атты биздин Кыргызстанда ушинтип айтышат. Байкадынарбы, Танабай адамдарды жылдыздай жылтылдаган Гүлсарыга кылган мамилелерине карап баалайт. Жана эч качан жаңылбайт. Адамдагы мээримдүүлүк менен мыкаачылык, ак көңүлдүк менен арампөштүк, айкөлдүк менен өзүмчүлдүк каарманга ат аркылуу ачылат. Иши кылып Ч.Айтматов «Гүлсаратта» улуттук уңгулуу традицияны кылдат кабылдап, чыгармачылык электен өткөрүп, андан ары улантканы кай жагынан карасаң да калетсиз.

Т.Сыдыкбековдун «Тоо арасында» романында да адам менен аттын айкалышкан таржымалы баяндалган. Бирок бул сырткы гана түспөлдөштүк. А чындыгында Ыманбай менен Айсарала жана алардын өз ара мамилеси мында таптакыр башкача идеялык – эстетикалык планда сүрөттөлгөн.

Жыйынтыктар:

1. Ч.Айтматовдун чыгармалары белгилүү болгондой миң кырлуу, бир сырлуу тереңдиги менен айырмалуу. Анын чыгармаларында негизги идеяны ачып берүү үчүн элдик оозеки чыгармалардын кандайдыр бир үзүмү абдан тыкан жана терең сиңирилип, бүгүнкү күндүн опол тоодой көйгөйүнө жооп болуп, туура чечимди кабыл алууга, туура тыянак чыгарууга жол көрсөтүп, чыгармаларынын философиялык маанисин тереңдетет;

2. Жазуучунун чыгармаларындагы эң эле майда көрүнгөн сюжет окурманга ынанымдуулук түс берип, мезгил жана мейкиндик идеялары жарала берери шексиз. Мына ошондуктан Ч.Айтматовдун чыгармалары аны дүйнө сүрөткери катары таанытты деген жыйынтыкка келесиң.

Пайдаланылган адабияттар

1. **Айтматов, Ч.** Кирпичное мироздание или энергия лифт [Текст]/Ч.Айтматов. - “Литературная газета”, -Москва: 1978. 29-март.
2. **Айтматов, Ч.** В соавторстве с землей и водою... [Текст]/Ч.Айтматов.-Фрунзе: 1978, - 381 б.
3. **Асаналиев, К.** Открытие человека современности. [Текст]/К.Асаналиев.–Фрунзе: 1968, -136 б.
4. **Борбугулов, М.** Единство национального и интернационального. [Текст]/М.Борбугулов. -Москва: 1979. -86 б.
5. **Гачев, Г.** О национальных картинах мира.– Народы Азии и Африки». [Текст]/Г.Д.Гачев. –Москва:1967, -84-85 б.
6. **Үкүбаева, Л.** Чыңгыз Айтматов жана кыргыз адабияты. [Текст]/Л.Үкүбаева.– Бишкек: 2012, -117 б.